

Meekijken op de devices van leerlingen

Scholen laten leerlingen steeds vaker gebruik maken van digitale apparaten zoals laptops, tablets of iPads. Tijdens de les willen docenten natuurlijk dat leerlingen opletten en niet stiekem spelletjes spelen of hun Facebook-account bijwerken. Ook bij een toets wil je zeker weten dat er niet 'digitaal gespiekt' kan worden. De oplossing lijkt eenvoudig door op zo'n device software te installeren die precies bijhoudt wat een leerling doet. Maar ook op school en tijdens de lessen hebben leerlingen recht op privacy. En wat als de device van de leerling of zijn/haar ouders is? Hieronder staan antwoorden op veel gestelde vragen hierover.

Naar aanleiding van een filmpje dat gedeeld werd via WhatsApp, heeft een school besloten om preventief de telefoons van haar leerlingen te controleren. Hierbij worden de berichten via WhatsApp ook bekeken. Mag dit?

Bij deze vraag is er sprake van een spanningsveld: aan de ene kant heeft de school de verplichting pesten tegen te gaan en te zorgen voor een veilig leerklimaat voor haar leerlingen, aan de andere kant hebben die leerlingen ook recht op privacy. Het tegengaan van pesten en het bieden van dat veilige leerklimaat mag niet (volledig) ten kosten van de privacy van leerlingen gaan. Wanneer een school besluit alle privé-gespreken op privé-telefoons van leerlingen te controleren dan raakt dat ook de privacy van alle leerlingen. Belangrijk aspect daarbij is dat een telefoon geen eigendom is van de school (anders dan bijvoorbeeld een door de school verstrekte iPad). Lang niet alle leerlingen zijn betrokken bij 'het voorval' (grensoverschrijdend gedrag), maar worden wel geraakt door deze methode. Wat doet een school met 'bijvangst' zoals expliciete Whatsappjes over een relatie? Of een filmpje waarbij een leerling tijdens de kerstvakantie een prullenbak op straat opblaast met vuurwerk (waarbij er dus geen relatie is met school)?

Bij het controleren van alle leerlingen op deze manier, is er sprake van "**mass surveillance**": het onbeperkt, zonder voorafgaande verdenking, controleren van persoonsgegevens met het doel overtredingen te ontdekken. Bij analyse van deze data kunnen ook patronen en verbanden in beeld worden gebracht. Deze methode komt overeen met methodes die de Engelse en Amerikaanse geheime diensten gebruiken om bijvoorbeeld terroristische activiteiten op te sporen. In Europa staat privacybescherming hoog in het vaandel, en is privacy een grondrecht én mensenrecht. Een inbreuk daarop is alleen toegestaan als dat 1. wettelijk is geregeld en 2. (strikt) noodzakelijk is in een democratische samenleving (bijv. voor de openbare of nationale veiligheid). Over deze dubbele toets heeft het Europese Hof heeft zich in meerdere zaken uitgesproken: **mass surveillance is disproportioneel en een onrechtvaardigbare schending van de privacy**. Dit is ook aanleiding geweest om het Safe Harbor-verdrag met Amerika ongeldig te verklaren. Op basis van die regeling konden er persoonsgegevens worden opgeslagen in Amerika, maar omdat er daarbij voor Europese burgers geen juridische rechtsbescherming is geregeld, verklaarde het Europees Hof dat Safe Harbor een schending is van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens.

Het door een school – zonder verdenking – bekijken van alle Whatsapp-berichten, komt eigenlijk overeen met de uitspraken van het Europees Hof. Het controleren van alle telefoons is disproportioneel (niet in verhouding) tot het doel dat er mee bereikt moet worden:

1. Ten eerste is het structureel en stelselmatig bekijken van Whatsapp-berichten door scholen, niet wettelijk geregeld. We hebben in onze democratische rechtsstaat een organisatie aangewezen die, met de nodige democratische en juridische waarborgen, belast is met de

opsporing van strafbare feiten: de politie. De waarborgen liggen daarnaast in de onafhankelijke rechtspraak. Bij controle door een school zijn deze waarborgen niet aanwezig.

2. Ten tweede is het de vraag of deze 'opsporingsmethode' voor pesten (en mogelijk verdergaande onwenselijke gedragingen), strikt noodzakelijk is. Waarom beperkt de school zich niet tot het vragen (aan de ouders) om inzage als daar een concrete(re) aanleiding voor is? Of vraag ouders thuis die controle van de telefoon van hun kind uit te voeren. Op het moment dat een leerling (diens ouders) niet wensen mee te werken, kan de school zich altijd nog wenden tot de politie (wijk-/schoolagent). Ook valt het te overwegen dat bij grensoverschrijdend gedrag het slachtoffer (diens ouders) aangifte doet bij de politie.

Het stelselmatig zonder verdenking op deze wijze controleren van alle leerlingen gaat dus te ver en is in strijd met wet- en regelgeving. Sterker nog: het is een schending van de fundamentele rechten en vrijheden van de mens. Zelfs al zou een schoolreglement dergelijke opsporingsmethodes toepassen.

De enige ruimte die de wet geeft, is dat een school bij een concrete verdenking – op basis van een door de MR goedgekeurd schoolreglement o.i.d. – het gesprek met de leerling aangaat en om inzage in diens telefoon 'vraagt', en bij weigering diens ouders bevroegt. De praktijk zal uitwijzen dat doorgaans bij grensoverschrijdende filmpjes die worden gedeeld op school, er meestal wel (niet-betrokken) leerlingen zijn die het filmpje best aan de docent of directie willen laten zien. Als er geen medewerking wordt verleend, kan er altijd nog contact worden opgenomen met de politie.

Overigens geldt er n t een iets andere regeling voor het controleren van computers of tablets tijdens de lessen. Docenten hebben dan wel een reden om bijvoorbeeld tijdens een toets preventief te controleren (meekijken op het scherm) of een leerling 'aan het spieken' is in andere software. Maar dat betekent dus niet dat een school het recht heeft om een volledige computer (bijvoorbeeld BYOD, dus eigendom van de ouders) te doorzoeken, of om doorlopende opnames (screenshots) te maken. Overigens zijn er tegenwoordig meer apps/software die het mogelijk te maken dat de docent op afstand de computers of iPad van leerlingen 'blokkeert'. Bij het installeren van software op computers van leerlingen (hun ouders), moet natuurlijk vooraf toestemming zijn verkregen van de ouders. Dit kan ook goed geregeld worden in een reglement.

Een methode als classroom-management lijkt meer aan de orde: het wifi-netwerk beperkt het gebruik van bepaalde sites of applicaties. En als daar aanleiding voor is, kan een docent in zijn klas de iPads 'blokkeren' zodat er alleen het betreffende leermateriaal gebruikt kan worden. Maar het standaard meekijken en af luisteren, zit niet in dit classroom-managementsysteem.

Een alternatief is om via het netwerk van de school het gebruik van sociale media te blokken (via het mobiele netwerk blijft dat altijd wel mogelijk).

Bedenk trouwens ook dat leerlingen erg vindingrijk zijn: als ze weten dat er gecontroleerd wordt op Whatsapp, zie je dat ze al snel de chatfunctie van Instagram of Snapchat zullen gaan gebruiken. Daarom is het beter om sterk in te zetten op bewustwording en voorlichting bij leerlingen. De school kan daarbij een grote bijdrage leveren door tijdens lessen aandacht te geven aan het respectvol met elkaar omgaan en mediawijsheid.

De brochure 'Sociale veiligheid op school'

(https://www.kennisnet.nl/fileadmin/kennisnet/publicatie/Sociale_veiligheid_op_school_en_interne_t.pdf) gaat hier verder op in. De brochure 'Sociale media en schoolveiligheid' legt uit welk online gedrag eigenlijk strafrechtelijk strafbaar is

([http://archief.kennisnet.nl/fileadmin/contentelementen/kennisnet/sociale_media/13_05_13_Sociale Media en Schoolveiligheid.pdf](http://archief.kennisnet.nl/fileadmin/contentelementen/kennisnet/sociale_media/13_05_13_Sociale_Media_en_Schoolveiligheid.pdf)).

Mag de school wel de telefoons controleren van “verdachte” leerlingen?

Zie ook het antwoord hiervoor. Ook hier is sprake van hetzelfde spanningsveld: veiligheid versus privacy. Het grote verschil hierbij is dat niet alle leerlingen geraakt worden door het controleren van de telefoon van een enkele verdachte leerling. Uitgangspunt voor een school moet altijd de onschuldpresumptie zijn: een leerling is niet verdacht tot het tegendeel is bewezen. De school zal hierbij zelf de afweging moeten maken of de leerling (diens ouders) - op basis van vrijwilligheid - willen meewerken. En als er sprake is van strafrechtelijke gedragingen (verdenking van misdrijven) zou de afweging altijd moeten zijn dat opsporing daarvan aan politie en justitie moet worden overgelaten. Een school is geen door de wet aangewezen opsporingsinstantie. Dan is het beter om telefoons in de klas te verbieden, dan om politieagent te gaan spelen.

Bij controle van devices van ‘een verdachte’, is de vraag of de schending van diens privacy bijdraagt aan het veilige leerklimaat. Hierbij zou gekeken moeten worden naar wat er geregeld is in het schoolreglement: wat mag wel, wat mag niet, wat zijn de gevolgen en wat zijn de te nemen sancties. Het schoolreglement is vooraf kenbaar gemaakt en tot stand gekomen na instemming van de MR. De ouders en leerlingen weten vooraf waar ze aan toe zijn. De leerling had hierdoor vooraf een keuze kunnen maken: ik doe niet mee aan het delen van het filmpje, ik spreek de verzender van het filmpje aan op zijn gedrag, ik loop zelf naar mijn mentor, of ik laat mijn telefoon thuis. Kiest hij anders dan weet hij wat daarvan de gevolgen zijn: aangesproken worden op zijn gedrag, sancties of in het ultieme geval inschakeling door de politie. Laat wel duidelijk zijn dat zonder vooraf bekend gemaakte maatregelen (reglement en publicatie in de schoolgids) er geen mogelijkheden zijn een leerling te dwingen inzage te geven in zijn eigen devices.

Op een andere school hebben alle leerlingen een laptop van de school. Op deze laptops is software geïnstalleerd waarmee docenten mee kunnen kijken naar wat leerlingen doen. Dit geldt ook als leerlingen bijvoorbeeld hun e-mail bekijken.

Zie het eerste antwoord in deze e-mail. Als de laptop van school is, mag de school – binnen de wettelijke grenzen - voorwaarden verbinden aan dat gebruik. Is het de bedoeling dat de leerling de laptop alleen voor schoolzaken gebruikt? Dan kun je je ook afvragen of je met die laptop überhaupt privéberichten moet versturen of op sociale media moet. De vraag is dan vooral wat de regels zijn omtrent het gebruik van de schoollaptop en of de genomen maatregelen proportioneel zijn (zie hiervoor). Altijd alles structureel en stelselmatig controleren is dat dus niet. Meekijken als daar een aanleiding voor is, of bij een vermoeden bij grensoverschrijdend gedrag, kan dat wel zijn. Ontbreken deze regels, dan is er sowieso sprake van een inbreuk op de privacy van de leerlingen. Staat er duidelijk in de regels vermeld dat de laptop alleen voor schoolzaken gebruikt mag worden, dus niet voor sociale media of bijvoorbeeld porno, én dat de school daarop een controle kan uitoefenen in het geval van misbruik, dan mag de school wel bij een concrete aanleiding daarop controleren. Maar let wel op dat een leerling door deze regels en controle, thuis en in eigen omgeving en tijd, nooit gecontroleerd mag worden.

Is hier meer informatie over beschikbaar, of waar kunnen bestuurders met vragen terecht?

Kennisnet krijgt de laatste tijd veel vragen over het controleren van devices op school. In samenwerking met de VO-raad worden meer hulpmiddelen (handleidingen) ontwikkeld om bestuurders te helpen met het goed in regelen van het controleren van devices van leerlingen.